

АКАДЕМІЯ ПОЛІТИЧНИХ НАУК

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ

Науково-популярне видання

ВИПУСК 4

Київ
2016

Суспільно-політичні процеси. Науково-популярне видання Громадської організації «Академія політичних наук». — К., 2016. Випуск 4. — 308 с.

У виданні вміщено праці вчених, які висвітлюють фундаментальні та прикладні наукові дослідження проблем політичної науки у контексті аналізу і прогнозу суспільно-політичних процесів.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Громадської організації «Академія політичних наук»
(протокол № 6 від 2 листопада 2016 року)*

Свідоцтво про державну реєстрацію
науково-популярного видання «Суспільно-політичні процеси»
Серія КВ № 22292-12192ПР від 23 вересня 2016 року
видано Міністерством юстиції України

Литвин Віталій Сергійович

кандидат політичних наук,

доцент і докторант кафедри політології

Львівського національного університету імені Івана Франка

Еволюція інституту президентства у досучасній політичній історії України: повноваження, роль і місце у системі державного правління

Розглянуто еволюцію інституту президентства у досучасній політичній історії України. Визначено стадії становлення, повноваження, роль та місце інституту президентства в системі правління різних державних утворень на історичних землях України. Особливу увагу приділено фактологічному окресленню повноважень, ролі та місця інституту президентства у державних утвореннях на історичних землях сучасної України в першій половині ХХ ст., а також визначено вплив інституту президентства в СРСР на особливості становлення й роль інституту президентства в пострадянській Україні. Водночас, окреслено історіографію дослідження інституту президентства в досучасній політичній історії України та структуровано еволюцію політико-правової думки щодо інституту президентства на історичних землях України. Відзначено, що досвід українського державотворення, інститут президентства в Україні здебільшого був кон'юнктурним, адже повноваження, роль та місце президента в системі державної влади (у системі державного правління) зазвичай (історично) визначались конкретними намірами певних політичних сил або політичними подіями, які складались в Україні впродовж різних етапів її історії.

Ключові слова: президент, президентство, система державного правління, напівпрезиденталізм, парламентаризм, президенталізм, Україна.

У ході і в результаті різноманітних політичних подій (внутрішньополітичного та зовнішньополітичного характеру) останніх десятиліть в Україні декілька разів змінювалась система державного правління і, відповідно, декілька разів корегувались повноваження, роль та місце інституту глави держави — президента — у системах державного правління. Але навіть сьогодні у цьому зрізі актуальним залишається питання адекват-

ного окреслення перспективної системи державного правління в Україні, зокрема в контексті місця у ній інституту президентства. А це, безумовно, складна та комплексна проблема, вирішення якої, враховуючи інституційно вагомому парадигму «траєкторії попереднього розвитку», фактично неможливе без знання особливостей та наслідків еволюції інституту президентства (особливо у контексті становлення, повноважень, ролі і місця інституту президентства в системі державного правління) в політичній, у тім числі й досучасній, історії України.

Відповідно, метою представленої наукової статті¹ є політологічний (а також політико-правовий) аналіз еволюції інституту президентства у досучасній політичній історії України (до моменту відновлення Україною своєї незалежності в 1991 р.) крізь призму повноважень, ролі та місця інституту президентства у різних системах державного правління.

Поставлена мета значною мірою (хоча зазвичай побіжно та неконцептуально) вирішувалась з огляду на доволі широку джерельну базу, представлену доробками дослідників та державних діячів різних державних утворень на історичних землях України, а також вченими незалежної України тощо. Першу групу історіографічних напрацювань, які у тім числі розмірковують і з приводу доцільності запровадження інституту президентства в Україні (на історичних землях України), становлять розвідки таких авторів, як Г. Андрузький [4], М. Драгоманов [11], М. Міхновський [27], І. Франко [47], М. Грушевський [7], Д. Дорошенко [10], С. Дністрянський тощо. Натомість, другу групу доробків становлять праці сучасних вчених, які одначе апелюють до проблематики еволюції інституту президентства у досучасній політичній історії України, зокрема таких, як М. Пахомова [29], В. Шатіло [50], С. Агафонов [1], П. Музиченко [26], Б. Дем'яненко [9], П. Плахотнюк і В. Мельниченко [30], І. Старків [38], В. Сухонос [42], Б. Лазарєв [22; 23], М. Томенко [46], В. Горбатюк [6], В. Шаповал і В. Головатенко [49], О. Житник [12], Т. Приймак [31], М. Мацкевич [25] тощо (їхні праці здебільшого опубліковані з 2000 р.). Однак у представленому огляді наукової літератури, присвяченої інституту президентства в межах досучасних державних формувань на території України, не з'ясовано або слабо з'ясовано є проблема інституційного наслідування президентства, зокрема його повноважень, ролі та місця у різних системах державного правління в зрізі історичного впливу одних історичних віх становлення укра-

---

¹ Вона значною мірою є скороченим варіантом іншого нашого дослідження, опублікованого у польськомовному варіанті в збірнику наукових статей «Politeja: Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie». Детально див. [51].

їнської державності на наступні. Розгляд саме такої проблематики у контексті становлення інституту президентства в Україні до 1990/1991 рр. є ключовим вектором тих невирішених наукових завдань, які поставлено у дослідженні.

Проте перед тим, як безпосередньо перейти до розгляду еволюції інституту президентства в досучасній політичній історії України, варто згадати, що сам інститут президентства (а це, зі слів А. Гулієва, сукупність державно-правових (конституційно-правових) норм, які регулюють порядок виборів та вступу на посаду (інавгурацію) президента, його повноваження, місце та роль у системі органів державної влади, а також особливості дострокового припинення, заміщення чи відсторонення від посади і повноважень [8, с. 146]) в сучасному розумінні вперше оформлено Конституцією США 1787 р. Сьогодні інститут президентства належить до найбільш поширених у світі, бо, приміром, наприкінці ХХ ст. більше 130 зі 183 (тогочасних) держав-членів ООН мали у своєму державному механізмі посаду президента [36, с. 3]. Специфіка тільки у тому, що кожна держава, де є інститут президентства, пройшла особливу історію його розвитку.

Виникнення та запровадження (як багатоступеневий і складний процес) інституту президентства на історичних землях України (тобто в різних державних утвореннях на теренах сучасної України) продиктоване споконвічним прагненням українських етнічних земель до демократичних перетворень, а тому також має свої традиції. Українська політико-правова думка пов'язує ідею інституту глави держави в основному з уявленням про ту чи іншу форму (монархічну і республіканську — авт.) та систему (президентську, напівпрезидентську або парламентську) державного правління [49].

Зокрема, ще в середині — наприкінці ХІХ ст. в громадсько-політичних колах української інтелігенції виник національно-державницький напрям політико-правової думки, представники якого першими спробували підготувати проекти конституції України та регламентувати суть посади глави держави в Україні з урахуванням її державно-історичних традицій [2]. Ідея запровадження інституту президентства в політико-правовій думці України виникла в часи існування Кирило-Мефодіївського братства (1845—1847 рр.), члени якого виступили за побудову слов'янської спілки християнських республік, на чолі кожної з яких (у тому числі України) мали стояти обрані на певний фіксований термін всенародними зборами президент (як глава держави) і сейм (як парламент) [16]. Проект «Конституції Республіки» 1850 р. члена братства Г. Андрузького [4] став чи не першим помітним документом конститу-

ційно-правового характеру в українській політичній думці середини ХІХ ст., що акцентував увагу на доцільності запровадження республіканської форми правління із посадою президента як члена Державної Ради (легіслатури). Наступним етапом обґрунтування посади президента і її доцільності для України (але в складі федеративної республіки) стали доробки М. Драгоманова (зокрема робота «Вільний союз — Вільна спілка»), в яких аргументовано, що президент — політично відповідальний інститут влади, за яким зосереджені функції обнародування, нагляду за виконанням і переслідування за порушення законів, прийнятих парламентом [11]. Не менше важливими виявились думки І. Франка, що, виступаючи за республіканську форму державного правління, обґрунтував ідею всенародно виборного глави держави, який служить своєму народові [47]. Помітною виявилась проблема обґрунтування інституту виборного президентства і в діяльності перших українських політичних партій наприкінці ХІХ — початку ХХ ст. Це помічено у програмах Української соціал-демократичної робітничої партії, Української партії соціалістів-федералістів (об'єднувала членів Української демократичної партії і Української радикальної партії), Української партії соціалістів-революціонерів тощо, які виступали за трансформацію тогочасної Російської імперії у федеративну республіку на чолі з виборним у парламенті або ж призначуваним в уряді президентом [12]. Так, у програмі Української партії соціалістів-федералістів зазначено, що функції президента мали виконувати по черзі (впродовж одного року кожний) члени Високої Державної ради (уряду — авт.) [29, с. 21].

Дещо розбіжною у цьому контексті виявилась програма Української народної партії, програмний документ якої «Основний закон “Самостійна Україна”» (автора М. Міхновського) заперечував ідею локального самоврядування України в межах Російської децентралізованої держави, а, натомість, зосереджувався на положенні повної незалежності України як президентської республіки з всенародно виборним на шість років президентом, що одночасно мав бути як главою держави, так і главою виконавчої гілки влади [27]. Зазначалось, що особа президента політично мала бути недоторканою, оскільки відповідальність за дії президента мали нести призначені безпосередньо президентом (без згоди двопалатного парламенту) міністри. Було встановлено, що президентом може бути обрано особу віком, не менше 35 років. Також було регламентовано, що президент, не маючи права законодавчого вето, мав здійснювати нагляд за виконанням законів, міг скликати дві палати парламенту, мав бути головнокомандувачем збройними силами України, був наділений правом помилування (амністії) тощо. У проекті Конституції України

Української народної партії було закладено механізм притягнення президента до відповідальності у разі порушення ним Основного закону. Для цього було передбачено утворення спеціального народного суду, який складаючись з представників двох палат парламенту, мав право усунути президента з посади та призначити дострокові вибори глави держави.

Загалом (з огляду на сучасну інтерпретацію систем державного правління) це означає, що фактично політико-правова думка України періоду середини XIX — початку XX ст. зосередилась на виборі із-поміж президентською і парламентською моделлю республіканізму, а відповідно — між посадою всенародного виборного на фіксований термін президента як водночас глави держави і глави виконавчої влади і посадою виборного парламентом на фіксований термін президента як винятково глави держави. На початку XX ст. (зокрема в 1918—1921 рр.) проблему теоретично і практично, як свідчить історичний досвід, було вирішено двозначно. З однієї сторони, в Українській Народній Республіці (УНР), де вперше на практиці апробовано інститут українського президентства [1, с. 103], ідеологом якого був М. Грушевський [31], передбачалось, що особа, яка обрана всенародними зборами (парламентом), є главою держави (президентом) УНР [45, с. 65; 48, с. 175]. І. Старків [38, с. 859] вважає, що 29 квітня 1918 р. першим президентом УНР обрано М. Грушевського. Але, зі слів Д. Белова, в той час інституту президентства як такого ще не існувало [3, с. 74—75]. Це було пов'язано з тим, що вибори М. Грушевського не були легальними, адже не існувало нормативно-правових актів (навіть із огляду на прийняту 29 квітня 1918 р. Конституцію УНР [19]), які передбачали би посаду президента та регламентували порядок її обрання¹. Тому першим президентом УНР, але вже в екзилі, варто вважати А. Лівіцького, що обіймав цю посаду двічі — в 1926—1948 і 1948—1954 рр. Іншими президентами УНР в екзилі (детально див. табл. 1) були С. Витвицький (1954—1965 рр.), М. Лівіцький (1967—1989 рр.) і М. Плав'юк (1989—1992 рр.).

Доволі специфічна ситуація склалась у контексті визначення глави держави в УНР періоду Директорії (у 1918—1920 рр. — на території

¹ Окрім того, невідомий жодний політико-правовий акт, учинений М. Грушевським як президентом УНР. Натомість, очевидно, що М. Грушевський був лише «президентом» (главою/спікером) Української Центральної Ради — парламенту УНР (він навіть послуговувався візиткою французькою мовою — «President du Parlement D'Ukraine»). Це була вища посадова особа в УНР того часу. Будучи якщо не харизматичним, то найавторитетнішим лідером українства того часу, М. Грушевський виконував «верховну функцію репрезентанта держави». Саме це дало підстави А. Жуковському назвати М. Грушевського «першим некоронованим президентом української держави».

сучасної України, а в 1921—1926 рр. — поза межами етнічної території України, в екзилі). Директорія УНР була найвищим органом державної влади УНР, який складався з Голови Директорії (у 1918—1919 рр. — В. Винниченко, у 1919—1926 рр. — С. Петлюра) та членів Директорії (разом п'ять осіб). Ми дотримуємось позиції, що Директорія за повноваженнями й функціями була схожа до інституту колегіального президентства, підпорядкованого і виборного органами законодавчої влади. Вищим тимчасовим законодавчим органом влади УНР в 1919 р. був Трудовий конгрес України, перед яким формально, навіть попри те, що Трудовий конгрес був скликаний Директорією і працював не постійно, а сесійно, була відповідальна остання. Особливість функцій Директорії у цей час полягала в тому, що в силу військового стану цей колегіальний орган державної влади видавав закони, які мали затверджуватись на найближчій сесії Трудовим конгресом України (фактично це означало, що Директорія мала право видавати декрети/укази з силою законів). Натомість, як орган виконавчої влади функціонувала призначена Директорією (колегіальним главою держави УНР) та підзвітна перед Трудовим конгресом України (парламентом УНР¹) Рада народних міністрів (уряд УНР) на чолі з головою Ради народних міністрів (прем'єр-міністром УНР). У листопаді 1920 р. правовою основою політичної системи УНР були закони «Про тимчасове Верховне Управління і порядок законодавства в УНР» [15] і «Про Державну народну раду» [14]. Ці нормативно-правові акти передали законодавчі функції і контроль над урядом УНР Державній народній раді (новому парламенту). Проте до скликання Державної народної ради її функції було покладено на Раду народних міністрів, а Голова Директорії (ним тоді був С. Петлюра) виконував (індивідуально) функції глави держави. Голову Директорії, на випадок неможливості виконувати обов'язки, заміщала колегія, а в разі неможливості її скликати — голова Ради народних міністрів.

Схожа модель республіканізму (парламентська система державного правління) і відповідно схожа вагомість посади президента були передбачені в незалежній з 15 по 18 березня 1939 р. Карпатській Україні. Конституційними законами цієї невизнаної держави регламентувалось, що: президент як глава держави обирається Сеймом (парламентом Карпатської України); виконавчу владу очолює прем'єр-міністр, якого також обирають у Сеймі; прем'єр-міністр і президент політично відпові-

¹ Трудовий конгрес України в 1919 р. висловився за підготовку закону для виборів всенародного парламенту.

дальні перед парламентом. Також було регламентовано право уряду зі згоди президента видавати тимчасові розпорядження із силою закону. Вони не могли вести до змін конституційних законів і мали бути внесені як законопроекти на найближче засідання Сейму, оскільки інакше втрачали юридичну силу. Першим і останнім президентом Карпатської України було обрано А. Волошина. Це означає, що політико-правова думка і політична практика Української Народної Республіки та Карпатської України тяжіла до запровадження моделі парламентського республіканізму (парламентської системи державного правління), відповідно — до посади виборного парламентом на фіксований термін президента винятково як глави держави.

Таблиця 1

**Історія інституту президентства в досучасній політичній історії України
(на прикладі деяких українських державних утворень в 1918—1991 рр.)¹**

Державне утворення	Президент	Дати повноважень	Політична партія	Конституційний статус	Тип президентства	Система правління/ Конституційний спосіб обрання
УНР	В. Винниченко	14.12.1918 – 13.02.1919	УСДРП	Глава держави	Колегіальне	Парламентаризм/ Парламентський
	С. Петлюра	09.05.1919 – 25.05.1926	УСДРП	Глава держави	Колегіальне/ Індивідуальне	Парламентаризм/ Парламентський
	А. Лівіцький (I)	25.05.1926 – 10.06.1948	УСДРП	Глава держави	Індивідуальне	Парламентаризм/ Парламентський
	А. Лівіцький (II)	10.06.1948 – 17.01.1954	УСДРП	Глава держави	Індивідуальне	Парламентаризм/ Парламентський
	С. Витвицький	17.01.1954 – 09.10.1965	Без-партійний	Глава держави	Індивідуальне	Парламентаризм/ Парламентський
	М. Лівіцький	22.03.1967 – 08.12.1989	Без-партійний	Глава держави	Індивідуальне	Парламентаризм/ Парламентський
	М. Плав'юк	08.12.1989 – 22.08.1992	Без-партійний	Глава держави	Індивідуальне	Парламентаризм/ Парламентський
ЗУНР	Є. Петрушевич	04.01.1919 – 22.01.1919	УНДП	Глава держави	Колегіальне	Парламентаризм/ Парламентський
		19.06.1919 – 15.03.1923		Глава держави і виконавчої влади	Індивідуальне	Президенталізм/ Всенародний
Карпатська Україна	А. Волошин	15.03.1939 – 18.03.1939	НХП	Глава держави	Індивідуальне	Парламентаризм/ Парламентський

¹ Умовні позначення: УНР — Українська Народна Республіка; ЗУНР — Західноукраїнська Народна Республіка; УСДРП — Українська соціал-демократична робітничка партія; УНДР — Українська національно-демократична партія; НХП — Народно-християнська партія.

З другої сторони, в Західноукраїнській Народній Республіці (ЗУНР) у різний час апробовано розбіжні проекти і концепти конституцій, котрі були запропоновані С. Дністрянським, депутатом австрійського парламенту і професором Львівського університету. Перший проект цього вченого, що був підготовлений наприкінці жовтня 1918 р. і називався «Устроєм Галицької Держави» [40, с. 59—60], суттєво звертався до інституційної практики УНР та передбачав створення держави із парламентською системою державного правління, у якій законодавча влада мала належати Українській Національній (Народній) Раді (яку було обрано 18 жовтня 1918 р.), а виконавча влада — Уряду (Народній Управі або Державному Секретаріату), який формувався та був відповідальним перед парламентом (перший уряд було створено 9 листопада 1918 р. на чолі із К. Левицьким). Українська Національна Рада трактувалась як тимчасовий парламент, який на підставі виборів за пропорційною системою («із пропорційним заступництвом для національних меншостей») мав замінити постійно функціонуючий Народний Сейм. Це було закріплено в прийнятому 13 листопада 1918 р. «Тимчасовому Основному законі про державну самостійність українських земель бившої Австро-Угорської монархії» [20; 43], в якому ні слова не було сказано про посаду президента ЗУНР. Тільки згодом (4 січня 1919 р.) текст Тимчасової Конституції ЗУНР доповнено групою, за твердженням Б. Тищика [44], так званих «конституційних законів». Приміром, «Про Виділ Української Національної Ради» — своєрідний інститут колегіального глави держави у складі Президента Української Національної Ради і дев'яти осіб (разом десяти членів) [14]. Повноваженнями Виділу було визначено: іменування та призначення членів уряду, дострокове припинення повноважень членів уряду, здійснення амністії і помилування/аболіції, призначення керівників органів державної влади на місцях, проголошення законів ЗУНР тощо. Особливу (голосуючу) силу у Виділі мав Президент, голос якого був визначальним у прийнятті конкретних рішень цього органу державної влади — особливо тоді, коли в ході голосування (обов'язково за присутності не менше шести членів Виділу) голоси членів Виділу розподілялись рівномірно. Також було аргументовано, що Виділ Української Національної Ради вибирається на час повноважень Української Національної Ради і функціонує до формування нового Виділу нової Української Національної Ради. Фактично йшлося про інститут колегіального президентства в умовах парламентської системи республіканського правління (за типом Директорії в УНР). Перший і останній інститут колегіального президентства очолив Є. Петрушевич,

який у 1918—1923 рр. був Президентом (спікером) Української Національної Ради (спершу впродовж листопада 1918 — січня 1919 рр. в межах території ЗУНР (до Акту Великої Злуки УНР та ЗУНР), а впродовж 1919—1923 рр. (після підписання і денонсації Акту Великої Злуки УНР і ЗУНР) в межах території Західної області УНР і в форматі існування ЗУНР в екзилі [24, с. 140]). Будучи главою найвищих органів державної влади ЗУНР (Української Національної Ради і її Віділу), Є. Петрушевич спочатку виконував тільки представницькі функції, не мав реальних повноважень для реалізації власних поглядів на внутрішню й зовнішню політику держави. Крім того, в січні 1919 р. (після підписання Акту Великої Злуки УНР і ЗУНР) Є. Петрушевич як очільник Західної області УНР увійшов до складу Директорії УНР — іншого органу державної влади, який виконував функції колегіального глави держав, — чим було послаблено його повноваження як керівника інституту колегіального глави держави в ЗУНР.

Ситуація змінилася лише у червні 1919 р., коли Українська Національна Рада (в силу військової небезпеки з боку Польщі, а також внутрішніх суперечок у керівництві УНР) присвоїла Є. Петрушевичу спеціальні права «Диктатора», тобто «верховного військово-політичного зверхника на час війни», котрі означали суміщення його повноважень як глави держави та глави уряду ЗУНР. Фактично (навіть попри те, що Є. Петрушевича не було обрано президентом всенародно) очікувалося зміщення республіканської форми державного правління від парламентської до президентської системи державного правління, тобто від позиціонування президента лише як глави держави до позиціонування президента як глави держави і глави виконавчої влади. Схожу логіку було передбачено в другому проекті «Конституції Західно-Української Народної Республіки» С. Дністрянського у 1920 р. [39, с. 147—150]. Документ означав ЗУНР як президентську республіку, де законодавча влада має бути зосереджена в руках Народної Палати (парламенту), а виконавча влада — в руках Президента Республіки (як глави держави і глави уряду — Державної Ради). Обидва органи державної влади мали формуватись на підставі одночасних/синхронних всенародних виборів (кожні 4 роки) [25]. За президентом передбачалось зосередження таких функцій: керування урядом; керування збройними силами держави; присвоєння і скасування військових звань та рангів; призначення і звільнення членів Державної Ради й Голови Державної Юстиції, здійснення через них верховного керівництва внутрішнім управлінням та правосуддям в державі; здійснення права помилування в державі. Передбачалась можливість висунен-

ня парламентом (двома третинами його голосів) політичного звинувачення проти президента, а також внесення парламентом пропозиції про зміщення президента.

Все це означає, що в політичній боротьбі українських земель за незалежність, а відповідно в міжінституційних політичних і правових відносинах різних українських державних утворень на початку — у першій половині ХХ ст. було втілено дві моделі інституту президентства: одна для умов парламентської системи республіканського правління передбачала посаду президента винятково як глави держави, обраного на фіксований термін у легіслатурі (у випадку Української Народної Республіки, Карпатської України та першого періоду існування Західноукраїнської Народної Республіки); друга для умов президентської системи республіканського правління передбачала посаду президента як глави виконавчої влади і глави держави, обраного на фіксований термін всенародно (другий період існування Західноукраїнської Народної Республіки). Попри переважання в політико-правовій думці і на практиці у той час моделі парламентського республіканізму з посадою виборного у парламенті як глави держави президента, дві апробовані моделі президентства (парламентську і президентську) поєднала ідея про те, що посада президента повинна сприйматись як певний стабілізаційний фактор і амортизатор поміж протидіючими політичними силами суспільства, особливо якщо вони перебувають на перехідному етапі свого розвитку.

Подальший розвиток (а точніше відсутність) інституту президентства в Україні після національно-визвольних змагань початку ХХ ст. продиктований перебуванням країни здебільшого у складі Радянського Союзу, політичну систему якого цілісно не можна було зіставити з парламентською чи президентською системою державного правління¹. Попри те, що в радянському політико-правовому процесі робилися спроби запровадження посади президента в 1936, 1964 та 1988 рр., ця ідея не була зрозуміла і підтримана партократичним загалом/вищими ешелонами влади. Причина полягала у тім, що за класичними моделями реалізації влади інститут президентства нерозривно пов'язаний із поділом влади. Тим часом, офіційна державна ідеологія радянського періоду заперечувала розподіл влади як спосіб організації політичної системи [21, с. 100], адже вважала його чужою цінністю для соціалістичної моделі. Таку ідею прослідковуємо ще з часів Й. Сталіна, який на пропо-

---

¹ Тим не менше, Радянський Союз і, зокрема Українська РСР, за системою державного правління (особливо з огляду на ідею повновладності рад, хоч і критичне відношення до політико-правової теорії) нагадували парламентські республіки.

зицію до проекту Конституції СРСР 1936 р. про запровадження інституту президентства зауважив: що за системою Конституції в СРСР не мало бути одноосібного президента, що обирався би всім населенням на рівні із Верховною Радою і спроможним би був протиставити себе Верховній Раді; що Президент у СРСР колегіальний, це — Президія Верховної Ради [37, с. 517]. Ситуація змінилась лише у березні 1990 р., коли Третій позачерговий з'їзд народних депутатів прийняв Закон «Про заснування поста Президента СРСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) СРСР» [33; 41]. Звернення до ідеї інституту президентства в СРСР було продиктовано драматичними подіями того часу, кризою радянського федералізму, яка проявилася після оголошення курсу на суспільно-економічну та політичну «перебудову», а також демократизацію країни [36].

Вибори першого Президента СРСР відбулись безпосередньо на З'їзді народних депутатів (вищого органу державної влади в СРСР), хоча надалі й передбачалось проведення прямих всенародних виборів президента СРСР [17]. Тогочасний Голова Верховної Ради СРСР (двопалатної легіслатури) М. Горбачов був обраний першим і останнім президентом Союзу [5; 6, с. 326]. Але ідея інституту президентства була підтримана більшістю населення СРСР, зокрема його складовою в Українській РСР, що стало причиною запровадження аналогічного інституту в усіх пострадянських державах. Більше того, при створенні посади президента в Україні (формально в Українській РСР), а це відбулось 5 липня 1991 р. [32; 34; 35] (після внесення змін до Конституції Української РСР 1978 р. [18]), було здійснено спробу врахувати як норми і досвід всесоюзного, так й іноземного законодавства [45, с. 72], хоча не було проапельовано до політико-правових ідей та практик інституту президентства на історично-етнічних землях України.

Висновуючи, потрібно зауважити, що інститут президентства в досучасній політичній історії України від початку до кінця ХХ ст. суттєво еволюціонував. Внаслідок цього спосіб обрання (із 1991 р. — всенародний, а в історичному зрізі — парламентський), повноваження (із 1991 р. більші, ніж в історичній ретроспективі), місце та роль (із 1991 р. над всією системою державної влади, а в історичному зрізі у системі державної влади) інституту президентства в Україні з 1991 р. не відповідають інституційній практиці й історичному досвіду, який інкорпорувала посада президента на історичних землях України на початку — в першій половині ХХ ст. У системному контексті це означає, що інститут президентства в Україні історично був більшою мірою спрямований на реалізацію/апробацію парламентської системи республіканського пра-

вління, а з 1991 р. — президентської і більшою мірою напівпрезидентської системи республіканського правління. Це може бути одним із сутнісних/концептуальних дороговказів подальшого реформування системи правління та місця у ній президента в Україні. Очевидно, що історичний досвід застосування інституту президентства в Україні більшою мірою вказує на те, що він (цей інститут) має бути регламентований/апробований в межах парламентаризму або парламент-президентського (прем'єр-президентського) напівпрезиденталізму. Це відповідало би не тільки концептуальній сутності політико-правових пошуків стосовно системи державного правління та місця у ній інституту президентства в Україні упродовж другої половини ХІХ — початку ХХІ ст., але й інституційному (доволі успішному і стабільному) досвіду раніше перехідних/транзитних країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи (які, прагнучи бути членами Європейського Союзу, цілком впорядковано й природно апробували системи парламентаризму та парламент-президентського (прем'єр-президентського) напівпрезиденталізму). Також доцільно зауважити, що як загалом свідчить досвід українського державотворення, інститут президентства в Україні здебільшого був кон'юнктурним, адже повноваження, роль та місце президента в системі державної влади (у системі державного правління) зазвичай (історично) визначались конкретними намірами певних політичних сил або політичними подіями, які складались в Україні впродовж різних етапів її історії. Натомість, варто концентруватись на інституті президентства, який всесторонньо відображатиме існуючий суспільний запит та цілісно відповідатиме на виклики (в сенсі ризиків та переваг) подальшого реформування системи державного правління та в цілому політичної системи в Україні.

Список використаних джерел

1. Агафонов С. Історичний розвиток інституту глави держави в Україні / С. Агафонов // Право України. — 2001. — № 7. — С. 102—105.
2. Багатопартійна українська держава на початку ХХ століття : партійні документи перших українських політичних партій / Упоряд. В. С. Журавський. — Київ : Наук.-інформ. підприємство «Пошук», 1992. — 96 с.
3. Белов Д. Конституційно-правове регулювання інституту президентства в Україні та Франції / Д. Белов, І. Бисага. — Ужгород : Ліра, 2007. — 216 с.

4. Біленчук П. Георгій Андрузький : провидець, патріот, конституціоналіст / П. Біленчук, В. Капелюшний // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. — 2002. — Вип. 2. — № 15. — С. 2—12.

5. Ведомости Съезда народных депутатов СССР и Верховного Совета СССР. — 1990. — № 7.

6. Горбатюк В. Інститут президентства в Україні : історико-правовий аспект / В. Горбатюк // Часопис Київського університету права. — 2011. — № 2. — С. 325—329.

7. Грушевський М. На порозі нової України (фрагменти) / М. Грушевський // Громадянин — Держава — Громадянське виховання : Антологія / ред. М. П. Рагозін, О. В. Сухомлинська. — Донецьк, 2001. — С. 74—85.

8. Гулиев А. Інститут президентства в противодействиі міжнародному тероризму: сравнительно-правовой анализ законодательства Украины и Азербайджанской Республики : монографія / А. Гулиев. — К. : НАУ, 2012. — 438 с.

9. Дем'яненко Б. Генезис інституту президентства в Україні: попередні підсумки президентської каденції В. Ющенко / Б. Дем'яненко // Сучасна українська політика : політики і політологи про неї : зб. наук. праць. — 2010. — Вип. 19. — С. 24—38.

10. Дорошенко Д. Історія України 1917—1923 рр. — Т. 2 : Українська Гетьманська Держава 1918 року / Д. Дорошенко. — Київ, 2002. — 352 с.

11. Драгоманов Д. Передне слово до «Громади» / М. Драгоманов // Драгоманов Д. Вибрані твори. Збірка політичних творів з примітками / М. Драгоманов. — Прага-Нью-Йорк, 1937. — С. 93—147.

12. Житник О. Інститут глави держави в політико-правовій думці доби українського національного відродження (друга половина XIX ст. — 1917 р.) / О. Житник // Часопис Академії адвокатури України. — 2010. — Вип. 9. — № 4. — С. 1—5.

13. Закон про Виділ Української Ради 4 січня 1919 р. / Лозинський М. Галичина в рр. 1918—1920 / М. Лозинський. — Прага, 1922. — С. 62—63.

14. Закон про Державну Народну Раду Української Народної Республіки від 12 листопада 1920 року // Вісник Державних Законів для всіх земель Української Народної Республіки. — 19 листопада 1920 р. — Вип. 2.

15. Закон про тимчасове Верховне Управління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці від 12 листопада 1920 р. // Конституційні акти України. 1917—1920. Невідомі конституції України. — К. : Вид. «Філософська і соціологічна думка», 1992.

16. Кирило-Мефодіївське товариство. — Київ, 1990. — Т. 2. — С. 569—570.

17. Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик // Свод законов СССР. — 1990. — № 3. — С. 7.

18. Конституція (Основний Закон) України. 20 квітня 1978 р. (із змінами і доповненнями, внесеними станом на 21 вересня 1994 р.). — К. : Вид. «Преса України», 1994.

19. Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) // Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917—1920 рр. / П. Христюк. — Прага, 1921. — Т. 2. — С. 174—180.

20. Костів В. Конституційні акти відновленої української держави 1917—1919 років і їхня політично-державна якість / В. Костів. — Торонто, 1964. — 186 с.

21. Кудряченко А. Институт президентства в Украине : реалии конституционно-правового статуса / А. Кудряченко // Государство и право. — 1998. — Вып. 3. — С. 99—106.

22. Лазарев Б. Об изменениях в правовом статусе Президента СССР / Б. Лазарев // Государство и право. — 1991. — № 8. — С. 32—44.

23. Лазарев Б. Президент СССР / Б. Лазарев // Государство и право. — 1990. — № 7. — С. 3—14.

24. Литвин М. Історія ЗУНР / М. Литвин, К. Науменко. — Львів : Вид. «Інститут українознавства НАНУ», 1995. — 361 с.

25. Мацкевич М. Конституційне законодавство в ЗУНР : історико-правові аспекти / М. Мацкевич // Юридичний журнал «Право України». — 2011. — № 2. — С. 255—261.

26. Музиченко П. Історія держави і права України / П. Музиченко. — Київ : Т-во «Знання», КОО, 2006. — 437 с.

27. Основний закон «Самостійної України» Спілки народу українського // Історія української конституції / Ред. А. Г. Слюсаренко, М. В. Томенко. — Київ, 1997.

28. Паречина С. Институт президентства : история и современность / С. Паречина, Е. Матусевич. — Минск : ИСПИ, 2003. — 163 с.

29. Пахомова М. Формування інституту президентської влади в Україні / М. Пахомова // Наукові праці : Науково-методичний журнал. — Серія «Політичні науки». — 2004. — Вып. 33. — № 20. — С. 21—26.

30. Плахотнюк П. Інститут президенства в Україні : становлення та розвиток : монографія / П. Плахотнюк, В. Мельниченко. — Київ : Вид. дім. «Максімум», 2004. — 224 с.

31. Приймак Т. Конституційний проект М. Грушевського з 1905 р. / Т. Приймак // Український історичний журнал. — 1991. — № 1. — С. 127—136.

32. Про вибори Президента Української РСР : Постанова Верховної Ради Української РСР від 5 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). — 1991. — № 33. — С. 450.

33. Про заснування поста Президента СРСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) СРСР : Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік № 1360-І від 14.03.90 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1360400-90>

34. Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР : Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 5 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). — 1991. — № 33. — С. 445.

35. Про Президента Української РСР : Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 5 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). — 1991. — № 33. — С. 446.

36. Сахаров Н. Институт президентства в современном мире / Н. Сахаров. — Москва, 1994. — 176 с.

37. Сталин И. Вопросы ленинизма / И. Сталин. — Москва : «Госполитиздат», 1945. — 611 с.

38. Старків І. Історико-правові витоки інституту президентства в Україні та світі / І. Старків // Форум права. — 2012. — № 4. — С. 859—864.

39. Стерчо П. Картапо-Українська Держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919—1939 роках / П. Стерчо. — Львів, 1994. — 286 с.

40. Стецюк П. Станіслав Дністрянський як конституціоналіст / П. Стецюк. — Львів, 1999. — 232 с.

41. Стрижова І. Інститут президентства на пострадянському просторі / І. Стрижова // Гілея : науковий вісник. — 2011. — Вип. 49 (№ 7). — С. 581—584.

42. Сухонос В. Інститут глави держави в Україні 1917—1921 років / В. Сухонос // Вісник ЦВК. — 2008. — Вип. 4 (№ 14). — С. 78—84.

43. Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії, ухвалений Українською Національною Радою на засіданні 13 листопада 1918 р. // Лозинський М. Галичина в рр. 1918—1920 / М. Лозинський. — Прага, 1922. — С. 45—46.

44. Тищик Б. Конституційне законодавство Західно-Української народної Республіки / Б. Тищик // Науковий Збірник Українського Вільного Університету. — 1995. — № 17. — С. 303—308.

45. Тодика И. Президент Украины : конституционно-правовой статус : монография / И. Тодика, В. Яворский. — Харьков : Изд. «Факт», 1999. — 256 с.

46. Томенко М. Інституту президентства в українській історико-політичній думці / М. Томенко // *Українська перспектива : історико-політологічні підстави сучасної державної стратегії*. — 1995. — № 2. — С. 17—28.

47. Франко І. «Громада» і «за друга» серед українського народу в Галичині і на Буковині / І. Франко // *Франко І. Зібрання творів : У 50 т. / І. Франко*. — Київ, 1984. — Т. 44 (1). — С. 487—495.

48. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917—1920 рр. / П. Христюк. — Прага, 1921. — Т. 2.

49. Шаповал В. Інститут глави держави в українському конституціоналізмі кінця XIX — початку XX ст. / В. Шаповал, В. Головатенко // *Вісник Академії правових наук України*. — 1997. — Вип. 2 (9). — С. 49—55.

50. Шатіло В. Інститут глави держави : його місце в українському конституціоналізмі XIX — поч. XX ст. / В. Шатіло // *Віче*. — 1999. — № 10. — С. 137—144.

51. LLytwyn W. Ewolucja instytucji prezydentury w politycznej historii Ukrainy : ustanowienie prezydentury, kompetencje, rola i miejsce prezydenta w systemie rzaadow / W. LLytwyn // *Politeja : Pismo Wydziallu Studioow Miedzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellonnskiego w Krakowie*. — 2015. — Nr. 2 (34/1) : *Studia Ukrainnskie*. — S. 25—62.

References

1. Ahafonov S. Istorychnyi rozvytok instytutu hlavy derzhavy v Ukraini / S. Ahafonov // *Pravo Ukrainy*. — 2001. — № 7. — S. 102—105.

2. Bahatopartiina ukrainska derzhava na pochatku KhKh stolittia : partiini dokumenty pershykh ukrainskykh politychnykh partii / Uporiad. V. S. Zhuravskiy. — Kyiv : Nauk.-inform. pidpriemstvo «Poshuk», 1992. — 96 s.

3. Bielov D. Konstytutsiino-pravove rehuliuвання instytutu prezydentstva v Ukraini ta Frantsii / D. Bielov, I. Bysaha. — Uzhhorod : Lira, 2007. — 216 s.

4. Bilenchuk P. Heorhii Andruzkyi : provydets, patriot, konstytutsionalist / P. Bilenchuk, V. Kapeliushnyi // *Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy*. — 2002. — Vyp. 2. — № 15. — S. 2—12.

5. Vedomosty Sъezda narodnykh deputatov SSSR y Verkhovnoho Soveta SSSR. — 1990. — № 7.

6. Horbatiuk V. Instytut prezydentstva v Ukraini : istoryko-pravovyi aspekt / V. Horbatiuk // *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. — 2011. — № 2. — S. 325—329.

7. Hrushevskiy M. Na porozh novoi Ukrainy (fragmenty) / M. Hrushevskiy // Hromadianyn — Derzhava — Hromadianske vykhovannia : Antolohiia / red. M. P. Rahozyin, O. V. Sukhomlynska. — Donetsk, 2001. — S. 74—85.

8. Hulyev A. Ynstytut prezydentstva v protyvoдействиy mezhdunarodnomu terrorizmu : sravnytelno-pravovoi analiz zakonodatelstva Ukrainy y Azerba'idzhanskoi Respublyky : monohrafiya / A. Hulyev. — K. : NAU, 2012. — 438 s.

9. Demianenko B. Henezys instytutu prezydentstva v Ukraini : poperedni pidsumky prezydentskoi kadentsii V. Yushchenka / B. Demianenko // Suchasna ukrainska polityka : polityky i politolohy pro nei : zb. nauk. prats. — 2010. — Vyp. 19. — S. 24—38.

10. Doroshenko D. Istoriiia Ukrainy 1917—1923 rr. — T. 2 : Ukrainska Hetmanska Derzhava 1918 roku / D. Doroshenko. — Kyiv, 2002. — 352 s.

11. Drahomanov D. Perednie slovo do «Hromady» / M. Drahomanov // Drahomanov D. Vybrani tvory. Zbirka politychnykh tvoriv z prymitkamy / M. Drahomanov. — Praha-Niu-York, 1937. — S. 93—147.

12. Zhytnyk O. Instytut hlavy derzhavy v polityko-pravovii dumtsi doby ukrainskoho natsionalnogo vidrozhennia (druha polovyna KhIKh st. — 1917 r.) / O. Zhytnyk // Chasopys Akademii advokatury Ukrainy. — 2010. — Vyp. 9. — № 4. — S. 1—5.

13. Zakon pro Vydil Ukrainskoi Rady 4 sichnia 1919 r. / Lozynskiy M. Halychyna v rr. 1918—1920 / M. Lozynskiy. — Praha, 1922. — S. 62—63.

14. Zakon pro Derzhavnu Narodnu Radu Ukrainskoi Narodnoi Respublyky vid 12 lystopada 1920 roku // Visnyk Derzhavnykh Zakoniv dlia vsikh zemel Ukrainskoi Narodnoi Respublyky. — 19 lystopada 1920 r. — Vyp. 2.

15. Zakon pro tymchasove Verkhovne Upravlinnia ta poriadok zakonodavstva v Ukrainskii Narodnii Respublitsi vid 12 lystopada 1920 r. // Konstytutsiini akty Ukrainy. 1917—1920. Nevidomi konstytutsii Ukrainy. — K. : Vyd. «Filosofska i sotsiolohichna dumka», 1992.

16. Kyrylo-Mefodiivske tovarystvo. — Kyiv, 1990. — T. 2. — S. 569—570.

17. Konstytutsiia (Osnovnoi Zakon) Soiuzu Sovetskykh Sotsyalistycheskykh Respublyk // Svod zakonov SSSR. — 1990. — № 3. — S. 7.

18. Konstytutsiia (Osnovnyi Zakon) Ukrainy. 20 kvitnia 1978 r. (iz zminamy i dopovnenniamy, vnesenymy stanom na 21 veresnia 1994 r.). — K. : Vyd. «Presa Ukrainy», 1994.

19. Konstytutsiia Ukrainskoi Narodnoi Respublyky (Statut pro derzhavnyi ustrii, prava i vlnosti UNR) // Khrystiuk P. Zamitky i materialy do istorii ukrainskoi revoliutsii 1917—1920 rr. / P. Khrystiuk. — Praha, 1921. — T. 2. — S. 174—180.

20. Kostiv V. Konstytutsiini akty vidnovlenoi ukrainskoi derzhavy 1917—1919 rokov i yikhnia politychno-derzhavna yakist / V. Kostiv. — Toronto, 1964. — 186 s.

21. Kudriachenko A. Ynstytut prezydentstva v Ukrayne : realy konstytutysonno-pravovoho statusa / A. Kudriachenko // Hosudarstvo y pravo. — 1998. — Vyp. 3. — S. 99—106.

22. Lazarev B. Ob yzmenenyakh v pravovom statuse Prezydenta SSSR / B. Lazarev // Hosudarstvo y pravo. — 1991. — № 8. — S. 32—44.

23. Lazarev B. Prezydent SSSR / B. Lazarev // Hosudarstvo y pravo. — 1990. — № 7. — S. 3—14.

24. Lytvyn M. Istoriiia ZUNR / M. Lytvyn, K. Naumenko. — Lviv : Vyd. «Instytut ukrainoznavstva NANU», 1995. — 361 s.

25. Matskevych M. Konstytutsiine zakonodavstvo v ZUNR : istoryko-pravovi aspekty / M. Matskevych // Yurydychnyi zhurnal «Pravo Ukrainy». — 2011. — № 2. — S. 255—261.

26. Muzychenko P. Istoriiia derzhavy i prava Ukrainy / P. Muzychenko. — Kyiv : T-vo «Znanyia», KOO, 2006. — 437 s.

27. Osnovnyi zakon «Samostiinoi Ukrainy» Spilky narodu ukrainskoho // Istoriiia ukrainskoi konstytutsii / Red. A. H. Sliusarenko, M. V. Tomenko. — Kyiv, 1997.

28. Parechyna S. Ynstytut prezydentstva : ystoryia y sovremennost / S. Parechyna, E. Matushevych. — Mynsk : YSPY, 2003. — 163 s.

29. Pakhomova M. Formuvannia instytutu prezydentskoi vlady v Ukraini / M. Pakhomova // Naukovi pratsi : Naukovo-metodychnyi zhurnal. — Seriiia «Politychni nauky». — 2004. — Vyp. 33. — № 20. — S. 21—26.

30. Plakhotniuk P. Instytut prezydenstva v Ukraini : stanovlennia ta rozvytok : monohrafiia / P. Plakhotniuk, V. Melnychenko. — Kyiv : Vyd. dim. «Maksim», 2004. — 224 s.

31. Pryimak T. Konstytutsiinyi proekt M. Hrushevskoho z 1905 r. / T. Pryimak // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. — 1991. — № 1. — S. 127—136.

32. Pro vybory Prezydenta Ukrainskoi RSR : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainskoi RSR vid 5 lypnia 1991 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR). — 1991. — № 33. — S. 450.

33. Pro zasnuvannia posta Prezydenta SRSR i vnesennia zmin ta dopovnen do Konstytutsii (Osnovnoho Zakonu) SRSR : Zakon Soiuzu Radianskykh Sotsialistychnykh Respublik № 1360-I vid 14.03.90 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1360400-90>

34. Pro zasnuvannia posta Prezydenta Ukrainskoi RSR i vnesennia zmin ta dopovnen do Konstytutsii (Osnovnoho Zakonu) Ukrainskoi RSR : Zakon Ukra-

inskoï Radianskoï Sotsialistychnoï Respubliky vid 5 lypnia 1991 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR). — 1991. — № 33. — S. 445.

35. Pro Prezydenta Ukrainkoï RSR : Zakon Ukrainkoï Radianskoï Sotsialistychnoï Respubliky vid 5 lypnia 1991 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR). — 1991. — № 33. — S. 446.

36. Sakharov N. Ynstytut prezydentstva v sovremennom myre / N. Sakharov. — Moskva, 1994. — 176 s.

37. Stalyn Y. Voprosy lenynyzma / Y. Stalyn. — Moskva : «Hospolytyzdat», 1945. — 611 s.

38. Starkiv I. Istoryko-pravovi vytoky instytutu prezydentstva v Ukraini ta sviti / I. Starkiv // Forum prava. — 2012. — № 4. — S. 859—864.

39. Stercho P. Kartapo-Ukrainska Derzhava. Do istorii vyzvolnoi borotby karpatskykh ukrainsiv u 1919—1939 rokakh / P. Stercho. — Lviv, 1994. — 286 s.

40. Stetsiuk P. Stanislav Dnistrianskyi yak konstytutsionalist / P. Stetsiuk. — Lviv, 1999. — 232 s.

41. Stryzhova I. Instytut prezydentstva na postradianskomu prostori / I. Stryzhova // Hileia : naukovyi visnyk. — 2011. — Vyp. 49 (№ 7). — S. 581—584.

42. Sukhonos V. Instytut hlavy derzhavy v Ukraini 1917—1921 rokiv / V. Sukhonos // Visnyk TsVK. — 2008. — Vyp. 4 (№ 14). — S. 78—84.

43. Tymchasovyi osnovnyi zakon pro derzhavnu samostiinist ukrainskykh zemel buvshoi Avstro-Uhorskoï monarkhii, ukhvalenyi Ukrainkoïu Natsionalnoï Radoïu na zasidanni 13 lystopada 1918 r. // Lozynskyi M. Halychyna v rr. 1918—1920 / M. Lozynskyi. — Praha, 1922. — S. 45—46.

44. Tyshchuk B. Konstytutsiine zakonodavstvo Zakhidno-Ukrainskoï narodni Respubliky / B. Tyshchuk // Naukovyi Zbirnyk Ukrainskoho Vilnoho Universytetu. — 1995. — № 17. — S. 303—308.

45. Todyka Y. Prezydent Ukrainy : konstytutsyonno-pravovoi status : monohrafiya / Y. Todyka, V. Yavorskyi. — Kharkov : Yzd. «Fakt», 1999. — 256 s.

46. Tomenko M. Instytutu prezydentstva v ukrainskii istoriko-politychnii dumtsi / M. Tomenko // Ukrainka perspektyva : istoriko-politolohichni pidstavy suchasnoi derzhavnoi stratehii. — 1995. — № 2. — S. 17—28.

47. Franko I. «Hromada» i «za druha» sered ukrainskoho narodu v Halychyni i na Bukovyni / I. Franko // Franko I. Zibrannia tvoriv : U 50 t. / I. Franko. — Kyiv, 1984. — T. 44 (1). — S. 487—495.

48. Khrystiuk P. Zamitky i materialy do istorii ukrainskoï revoliutsii 1917—1920 rr. / P. Khrystiuk. — Praha, 1921. — T. 2.

49. Shapoval V. Instytut hlavy derzhavy v ukrainskomu konstytutsionalizmi kintsia XIX — pochatku XX st. / V. Shapoval, V. Holovatenko // Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy. — 1997. — Vyp. 2 (9). — S. 49—55.

50. Shatilo V. Instytut hlavy derzhavy : yoho mistse v ukrainskomu konstytutsionalizmi XIX — poch. XX st. / V. Shatilo // Viche. — 1999. — № 10. — S. 137—144.

51. LLytwyn W. Ewolucja instytucji prezydentury w politycznej historii Ukrainy : ustanowienie prezydentury, kompetencje, rola i miejsce prezydenta w systemie rzaadow / W. LLytwyn // Politeja : Pismo Wydziallu Studioow Miedzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellonnskiego w Krakowie. — 2015. — Nr. 2 (34/1) : Studia Ukrainnskie. — S. 25—62.

Vitaliy Lytvyn

PhD in Political Science,
associate professor and ScD student
at the department of Political Science of
Ivan Franko National University of Lviv

The evolution of the institution of presidency in the pre-modern political history of Ukraine: powers, role and place in the system of government

The author reviewed the evolution of the presidency in the pre-modern political history of Ukraine, determined the stages of incipience, powers, role and position of the presidency in the systems of government of various state formations on the historical lands of Ukraine. Particular attention was given to the actual outlining the powers and role of the presidency in various state formations on the historical lands of Ukraine in the first half of the twentieth century and to determining the influence of the presidency in the USSR on the peculiarities of the role of the presidency in post-Soviet Ukraine. In parallel, the author outlined the historiography of the presidency research in pre-modern political history of Ukraine and structured the evolution of political and legal opinions on the presidency on historical lands of Ukraine. It is noted that the experience of Ukrainian state institute of presidency in Ukraine was mainly opportunistic, because the powers, role and place in the presidential system of government (system of government) usually (historically) defined specific intentions of certain political forces or political events, which included in Ukraine during the various stages of its history.

Keywords: *president, presidency, system of government, semi-presidentialism, parliamentarism, presidentialism, Ukraine.*